

Spodbujanje pripadnosti slovenski državi v šolah

■ **Vilma Brodnik**, dr. znanosti s področja zgodovinskih ved, je pedagoška svetovalka za zgodovino na Zavodu RS za šolstvo ter docentka didaktike zgodovine na Fakulteti za humanistične študije Univerze na Primorskem.

S plebiscitom o samostojnosti in neodvisnosti slovenske države, z njeno dejansko osamosvojitvijo, mednarodnim priznanjem ter vključitvijo v mednarodne integracije (Evropska unija, OVSE, OZN, NATO idr.) so Slovenci z večinsko voljo izrazili pravico do samoodločbe. Udejanjena samoodločba za samostojno in neodvisno slovensko državo pa je predstavljala pogoj za uresničevanje ostalih človekovih pravic in mednarodno sodelovanje. Samostojna in neodvisna slovenska država bi tako morala biti močan povezovalni element in skupna vrednota slovenskega naroda, za katero vzgaja in izobražuje tudi šola.

Foto: Petra Duhanjov

Samostojna slovenska država

Slovenska država je odraz plebiscitne odločitve slovenskih državljanov, saj je na plebiscitu 23. 12. 1990 na vprašanje »Ali naj Republika Slovenija postane samostojna in neodvisna država?« za samostojnost in neodvisnost glasovalo 88,5 % volilnih upravičencev (1.289.369 državljanov) pri 93,4 % volilni udeležbi. Na plebiscitu je bila tako z veliko večino izražena ena temeljnih človeških pravic, to je pravica slovenskega naroda do samostojne slovenske države. Kmalu po plebiscitu je slovenska skupščina sprejela ustavno in drugo zakonodajo ter ukrepe, ki so 25. 6. 1991 omogočili izvedbo osamosvojitve in razglasitev samostojne slovenske države. Temelji slovenske državnosti so bili uzakonjeni v temeljnem državnem dokumentu, ustavi Republike Slovenije iz leta 1992 (Čepič, 2005: 1296–1367).

Ustava kot temelj slovenske državnosti

Značilnosti slovenske države in glavne okvire življenja v njej določa slovenska ustava. Z ustavo so podrobneje določeni povezovalni elementi in vrednote slovenskega naroda. Ustava tako opredeli Slovenijo kot demokratično republiko, pravno in socialno državo.

Oblast, ki je deljena na zakonodajno, izvršilno in sodno, pa državljanke in državljani izvršujejo neposredno na volitvah. Z ustavo so opredeljene temeljne človekove pravice in svoboščine, posebej še pravice avtohtonih italijanske in madžarske narodne skupnosti ter slovenske narodne manjšine v zamejstvu, v ustavi je zapisana skrb za izseljence in zdomce, za ohranjanje naravnega bogastva in kulturne dediščine ter ustvarjanje možnosti za skladen civilizacijski in kulturni razvoj Slovenije. Med temeljnimi človekovimi pravicami in svoboščinami še zlasti izpostavljamo enakost pred zakonom in svobodo govora ter številne druge osebne svoboščine (Ustava Republike Slovenije, 1992: 10–62).

Rupel piše o vezivu, ki naj bi povezovalo slovensko družbo in izhaja iz plebiscitne odločitve za samostojno in neodvisno državo ter iz ustave, ki je uzakonila vrednote, kot so: »politična odločitev o samostojnosti

in neodvisnosti, človekove pravice in svoboščine, samoodločba, narodna samobitnost in zgodovinski boj za narodno osvoboditev« (Rupel, 2017: 28–29). Ocenjuje pa tudi, da družba razpada, saj delu družbe veživo iz časov osamosvojitve ne pomeni več vrednot (Rupel, 2017: 27–29). K takšnemu stanju so poleg zunanjih dejavnikov (finančna in gospodarska kriza po letu 2007, nemirni Bližnji vzhod, begunsko-migrantska kriza po letu 2015 idr.) pripomogle tudi razmere v Sloveniji, ki so odraz večstoletne tuje nadoblasti in posledično pomanjkanja slovenske državniške in demokratične tradicije. V nadaljevanju predstavljamo, kako bi lahko z vzgojo in izobraževanjem premostili primanjkljaj državniške in demokratične tradicije.

Vloga šole

Vpogled v skupne cilje izobraževanja, ki so zapisani v zakonih o osnovni šoli, gimnazijah ter poklicnem in strokovnem izobraževanju, poda jasno zavezanost k vzgoji za občje kulturne in civilizacijske vrednote, ki izhajajo iz evropske tradicije, ter kakovostna izhodišča, ki se nanašajo na spodbujanje pripadnosti slovenski državi in demokratičnemu družbenemu delovanju.

K neposrednemu utrjevanju slovenske državnosti naj bi vodili zlasti cilji, ki se nanašajo na spodbujanje zavesti o državni pripadnosti in narodni identiteti ter o zgodovini Slovencev. Tako na utrjevanje

slovenske državnosti kot na pridobivanje demokratičnih izkušenj pa se nanašajo cilji o dejavnem vključevanju v demokratično družbo, in sicer z odgovornim in spoštljivim odnosom do sebe in soljudi, različnih kultur, sprejemanjem drugačnosti in medsebojno strpnostjo in miroljubnim sožitjem, varovanjem in spoštovanjem človekovih pravic in svoboščin, varovanjem in ohranjanjem naravne in kulturne dediščine, varovanjem pravic in odgovornosti človeka in državljana ter vzpostavljanjem svobodne, demokratične in socialno pravične države (Zakon o osnovni šoli, 2016; Zakon o gimnazijah, 2007; Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju, 2006).

Podrobneje so skupni cilji izobraževanja iz zakonov o osnovni šoli, gimnazijah ter poklicnem in strokovnem izobraževanju opredeljeni v učnih načrtih posameznih predmetov v osnovni šoli in gimnazijah ter v katalogih znanja v poklicnem in strokovnem izobraževanju. Gre za kroskurikularne cilje, ki so vključeni v vse predmete, še zlasti pa v pouk zgodovine, geografije, domovinske in državljske kulture in etike, sociologije, družboslovja, slovenščine idr. Učiteljem in učencem so na voljo številni učbeniki in različna učna gradiva za uresničevanje navedenih ciljev za utrjevanje slovenske državnosti in nabiranje demokratičnih izkušenj. Učitelji pa lahko načrtujejo in izvedejo tudi številne dejavnosti za učence, v katerih učenci usvajajo vrednote, ki spodbujajo in utrjujejo pripadnost slovenski državi. V ospredju so različne igre vlog in simulacij, izvedba različnih debatnih formatov (npr. odprta parlamentarna razprava), spodbujanje in razvijanje veččin sodelovanja in komuniciranja, dela z viri, argumentiranja, kritičnega mišljenja, raziskovalnega in avtentičnega učenja ipd.

Učitelji se seznanijo z ustavo in temeljno šolsko zakonodajo ter s kurikularnimi dokumenti v času študija v okviru pedagoških študijskih programov ter v času opravljanja pripravništva in strokovnega izpita. Predvsem pa morajo učitelji v vrednote – vezivo slovenske demokratične družbe in samostojne slovenske države – verjeti tudi sami, da lahko s svojim znanjem in zgledom vplivajo tudi na učence. Državotvorno držo se izkazuje zlasti s prizadevanji za nadaljnjo izgradnjo

svobodne, samostojne, demokratične in socialno pravične slovenske države. Vendar vrednote, kot so pridnost, uslužnost in delavnost, ki naj bi bile skoraj pregovorno značilne za Slovence, ne bodo zadoštovale. Vrednote, ki so nujne za večjo državotvornost, so tudi pogum, pripravljenost na tveganje, prevzemanje odgovornosti, predanost etiki, tudi želja po povezovanju in dogovarjanju ne glede na ideološke in druge razlike (prim. Bučar, 2011; Bučar, 2015).

Profil učencev

V nekaterih tujih kurikulumih imajo opredeljen tudi t. i. profil učencev, ki ga želijo doseči v času šolanja. Tako je v kurikulumu za mednarodno maturo opredeljenih deset lastnosti, ki naj bi jih usvojili dijaki med pripravami na mednarodno maturo. Te lastnosti oz. vrednote so vedoželjnost (radovednost, želja po učenju in znanju, raziskovalnih veččinah), strokovnost (raziskovanje konceptov, idej in vprašanj lokalnega in globalnega pomena), večšine kritičnega mišljenja (rešujejo kompleksne probleme in sprejemajo etične odločitve), komunikativnost (razumejo in izražajo ideje, delujejo učinkovito, samostojno ali v sodelovanju v skupini), načelnost (delujejo z močnim občutkom poštenosti, pravičnosti, spoštujejo dostojanstvo posameznika, skupin in skupnosti, prevzemajo odgovornost za svoja dejanja in spremljajoče posledice), dovzetnost (razumejo in cenijo lastno kulturo in zgodovino, odprti so za druge kulture, upoštevajo različne vidike in rastejo iz lastnih izkušenj), skrbnost (izkazujejo empatijo in spoštovanje), pripravljenost tvegati (v neznanе situacije vstopajo s predvidevanjem, neodvisno raziščejo nove vloge, ideje in strategije, so pogumni in artikulirani ter zagovarjajo svoja stališča in prepričanja), uravnoteženost (intelektualno, fizično in čustveno ravnotežje za osebno blagostanje in

blaginjo drugih), razmišljanje o sebi (razmišljajo o učenju, ocenijo svoje prednosti in omejitve, načrtujejo nadaljnje učenje in osebni razvoj) (What is an IB education, 2013: 5). Izpostavili bi zlasti načelnost s pravičnostjo, poštenostjo, spoštovanjem soljudi in skupin, prevzemanjem odgovornosti in posledic za svoja dejanja in pripravljenost za pogumno tveganje, ki jih v slovenskih kurikularnih dokumentih ni zaslediti, sta pa zelo pomembni lastnosti ljudi, ki upravljajo/vodijo uspešna podjetja in uspešne države. Obe vrednoti bi morda kazalo pri bodočih posodobitvah kurikularnih dokumentov zapisati v učne cilje ali pa dodatno opredeliti profil učencev z lastnostmi oz. vrednotami, ki naj bi jih usvojili med izobraževanjem, pri čemer bi bili še posebej pozorni na državotvorne. Državotvorno in profesionalno držo pa bi okrepil tudi skupni državni etični kodeks učiteljev in učencev, v katerem bi bilo še posebej poudarjeno prizadevanje za skupne vrednote, ki bi prispevale k povezovanju slovenske družbe in države ne glede na razlike in siceršnja razhajanja. ◀

Viri

- Bučar, France (2011): *Čas velikih sprememb*. Radovljica: Didakta.
- Bučar, France (2015): *Prelom, do katerega ni prišlo*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Čepič, Zdenko (2005): Slovo od Jugoslavije in osamosvojitve Slovenije 1990–1992. V: *Slovenska novejša zgodovina 2. Od programa Zedinjena Slovenija do mednarodnega priznanja Republike Slovenije 1848–1992*. Ljubljana: Mladinska knjiga, Inštitut za novejšo zgodovino, str. 1283–1379.
- *Ustava Republike Slovenije* (2005). Ljubljana: Mladinska knjiga.
- Rupel, Dimitrij (2017): *Železo in žamet ali od kulture do države*. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- *What is an IB education?* (2013). International Baccalaureat Organisation (UK) Ltd.
- *Zakon o gimnazijah*. Uradni list RS št. 1/2007.
- *Zakon o osnovni šoli*. Uradni list RS št. 81/2006, št. 102/2007, št. 107/2010, št. 87/2011, št. 40/2012, št. 63/2013 in št. 46/2016.
- *Zakon o poklicnem in strokovnem izobraževanju*. Uradni list RS št. 76/2006.